

IRAZKINTZA

EUZKERA TA EUZKAL-BIZIA

Oso argi dago ta guztiek dazagute euzkera ta euzkal-biziai duten alkartasun ertsia; euzkal-bizia euzkeraz azaldutako bizia baita, ta euzkerak bizi o i bere nolakotasuna ematen diolako; Euzkal-E i'ari ta euzkaldunari berena ematen dien bezela.

Baña ezinbestekoa dala deritzaigu esandako alka rtasuna ondo ikustea ta ongi ere aztertzea, bertan dagoen ga antzi aundia nolakoa dan jakiteko, ta euzkaldun guztien aldetik ortaz ezmezik izan ez dedin, aitzitik guzia ondo ateman ondoren norberaren jokera bea dan bezela eraman eta, noraezean, zuzentzeko ere.

Bidezkoena izango zaigu, asieran, euzkal-bizia zer dan edo nolakoa dan begiratzea, ta geron ustez guztien aldetik onela edo age erazi diteke: euzkeraz egingdako bizia, euzkeraz azaldutako bizia, agerpen guztietarako, gogo- izarian noski, euzkera berez erabiltzea. Eta guztion aldetik ongi ta sakon begiratu, zaindu ta indartu bea da.

Naiz eta, o ela, asmoa ondo adierazita egon, bea ezkoa zaigu bertan sakontzea ta ortaz ikus ditezken azpegi guztiak age eraztea. Begira dezagun: euzkera erabiltzea, lenengoz, euzkeraz itzegitea da, izkuntza guztietan bezela, gurea ere itzak oguzten eta erabiltzen azaldu zalarik. Itzak izan ziran lendabizi, ta gero ere mendeetan barna, gizonak alka i mintzatzeko ta beren barneko asmo ta oldozpenak alka i ere adierazteko beren bide egoki ta beafa. O a itzen lenengo betekizuna.

Urteetan barna, gero, itzak iku en bitartez adieraztea otu zitzayen gizonai ta afezkero itzak bela ien bidez mintzatzean, eta begien bidez idaztean, nun-nai erabili zituzten. Ba-ditugu o ela, bi betekizun bereziak itzetarako: itzegitea ta idaztea; jakiña itzegin ezkerentzuten da ta, ondorioz, itzak entzuteko ere erabiltzen dirala argi dago. Baña ba-dugu beste betekizuna itzak erabiltzean eta onegaz ez da asko mintzaten: oldoztea, ta baitezpadakoa zaigu o ezaz be arizatea.

Edonork egiztatu dezakenez, gure oldozpenak eratzeko, naiz eta oyek motzak izan, itzak darabilzkigu guztiok, oguzten ez diran itzak jakiña; ezin oldozpenak izan itzak erabili gabe. "Itzen bidez oldozten da" idatzi zuen bein Unamuno'k; eta ortxe dugu itzetarako beste betekizun berezi bat, ga antzi oso aundia duena. Eta guk onela galdetu dezakegu: nolako itzak dira gaur euzkaldunok gure oldozpenak egiteko darabilzkigunak?; zalantzik ez onela erantzuteko: erdal-itzak; euzkeraz idazten dugunok ere berez, erdal-itzak darabilzkigu oldozteko, ta ezinbestekoa zaigu o ela egitea; ona emen zergatik:

Ezagupenak lortzeko egin ditugun ikasketak erderaz egin ditugu, ortarako Frantzia'k eta España'k eraginda; ondorioz ipa aldean prantzeraz eta egoaldean españeraz, irakasteko ta ikasteko bidez erabiltzen diran beste izkuntza guztiek dagitena betetzean, ots, bakoitzak bere gogoan, erabiltzen dutenai barne-barneraño sartzean; orixe da iñoiz peitzen eztan ondorio bea a. Geuk, ipa aldekoek

erdera bat eta egoaldekoek beste bat, erdera dugu jaun eta jabe gure baitan, bere jokuak biuriurik.

Orixe dugu, enurarik gabe, gure gogo-joputasun aundiena, ta ori oarizean argi agertzen da gure gogo-azkatasuna lortzeko zer egin bea dugun; bea -bea a zai-gu ontaz ebazkizuna garbi-garbi ikustea. Jakiña gure gogo-azkatasuna Euzka-di'ren gogo-azkatasuna da erabat, bizi nai-izan ezkerero zearo lortu bea dan ben-benetako azkatasuna. Ta o eraño eltzeko bidea ere argienik agertzen zaigu zein ote dugun.

Bai, euzkaldunok azke izateko, euzkeraz oldoztu bea dugu, berez. Baña euz-keraz oldozteko, ezinbestekoa da gure irakaskintza guzia, lenengo ikastolatik lkastola Nagusi'raño euzkeraz baka ik eman eta artzea, ta orduan loriuko du euzkerak, ikasteko erabiltzen diran izkuntza guztiak egiten dutena, ots, bere gogo berezia beraren bidez ikasiko dutenai barneraño sartzea; ta o ela, () ela baka ik, ikaste osoa burutuko dutenek euzkeraz oldoztuko dute, berez eta gai guzietarako. Ta o ela jokatzean, o ela ere baka ik, gure E i'ak erdal-joputasunetik bizi al-izango da azko. Ez dugu iñoiz aitzu bea orixe dala Ludi ontan ikasteko erabiltzen diran izkuntza guztiak egiten dutena, bakoitzak ikasteko erabiltzen dutenai bere gogo berezia sartzea, beren bizi guzirako nai ta nai ez erabili bea -izango dutena, ta eziña izango zaye geyenei ortik ateratzea. Gaur gurean parantzera erabili bea ipa aldean eta españera egoaldean, eta ondorioz batzuek parantzeraz oldozten dute ta besteak españeraz; euzkeraz irakastean baka ik lortu al-izango da euzkaldun guztiak euzkeraz oldoztea. Ortxe gure elburu nagusia, oreana dana, oreana izan bea baita E i'arena izateko.

Bai, euzkaldunek, berez, euzkeraz oldoztu bea dute, ortarako alperkeririk gabe jokatzean; eta zerbait egiteko, ez dute joan bea etxetik at iñora, beste tokietan zer egiten dan ikus eta ikastera, berbera egiteko xedeaz. Ori jopu-gogoa izatea baita. Eta, esan bea ik ez, guzti ori iristeko, e iketari buruzko gure burujabetasuna, gure azkatasuna bea -bea a izango zaigu lortzea, ta azkatasun ori guretzat lenengoz elburua izango zaigu, gero, gogo-azkatasunera eltzeko, bide bea a, bide egokia izan dedin.

Oso u utian dago gaur elburu ori, noski; baña elburu ori ondo ikustea izango da gure lenengo u atsa, baitezpadakoak izango zaizkigun beste u ats guztiak beti norabide onean emateko; biga en u atsa auxe izateko: euzkera beti eta bear dan bezela erabiltzean, ikasteko diran gai guzietarako ikas-idaztiak gertutzea, bere orduan eta irakaskintza osoan erabilia izan ditezen. Elburu ta bidea argi-argi dagoz, euzko-abertzaletasunak bea dan bezela joka dezan.

Orixe da len esan dugunez, Ludi ontan ikasteko erabiltzen diran izkuntza guztiak egiten dutena, bakoitzak, ikasteko erabiltzen dutenai bere gogo berezia sartzea, beren bizi guzirako nai ez erabili bea izango dutena, ta eziña izango zaye geyenei ortik ateratzea. Gurean parantzerazko gogoa erabili bea -izan dugu ipa-faldean eta españerazko gogoa egoaldean, eta ondorioz gure arteko batzuek parantzeraz oldozten dute ta besteak españeraz.

O ela ta gaurkotz ezinbestean erderaren joputasuna jasan beaf dugu guziok, eta ortik ateratzea izango da gure azkatasuna; ortaruntz zuzendu bea -izango ditugu gure u ats eta alegin guztiak, noizpait gure E i'ak bere burujabetasuna zearo ukan dezan. Lan ortan guztiok sartu bea dugu; euzkera ikasten eta erabiltzen ez duenak E i'aren ondarena egiteko laguntzen du; euzkera ez jakitea norberaren zoritxa a da baña ez berarena baka ik, abe iarena ere orixe da, zoritxa a, ta abe iaren zoritxa oren yardespena euzkera eztakiarengan dago ia oso; ta ez dugu aitzu bea Euzkadi ez dala azkatuko gizon batek egin dezakenaz baka ik, bere seme guztiak egingo dutenaz baño.

Ez aitzutzeko be gurean ebazkizun aundiena biziarena dala, euzkal-biziarena, ta bizi o i eusteko euzkera ezinbesteko bidea dugula; beraz, euzkera da gero ta geyago erabili bea duguna, gero ta sakonago ikasten, gero ta geyago indartzen

eta zabaltzen. Ori egiteko ta, len esan dugun bezela, guzirako euzkeraz oldoztu bea dugu guziok ere, berez.

Eta izkuntza au eratuena gogo-lantzeari buruz egin duten guzia, geuk euzkeraz egin bea dugu, gure euzkal-gogo-lantzea burutzeko, bazte guztietara osoa zabaltzen, lenengo irakaskintzan asten eta yakintza guzietan barna edatzen. Zoritxa ez gure e ita en artean eztago irakurtzeko zaletasun aundia ta ori ere piztutzea bea -bea a izango zaigu era guzietako ikasketak egin al-izateko.

Len esan dugun arauz euzkera erabiltzeko, bera dan bezela artu bea -izango da; e i-euzkera aintzakotzat artzea ona izango da beti, baña ez bere osotasunean artzeko, gaur erderaz oso kutsututa dagoelako ta erderakadaz beterik erabiltzen dalako, euzkal-itx, ainitz, bazteriurik geratzean. Ba-dirudi euzkera bera dan bezela artu bea dala esatea peíokeria dela, baña bea ezkoa zaigu ori, ta o ela jokatzeko euzkaldun guzioi bere eliztia ikasi ta ondo ikasi ezin bestekoa zaigula ere.

Ez dugu auxe aitzu bea : euzkeran sartzen dan erderakada bakoitza, erderari lotutzen gaituen katearen elaztun bat da; onezaz be gogoratu bea dugu, gaur guziok erderaren jopuak gerala, ta erderaren jopua izatea Frantzia ta España'ren jopuak izatea dala. O a euskara batuaren ja aitzafeak ere aortu bea dutena. Guzti o engatik iru betekizun duen ditugu lenbailen burutzeko: Irakaskintzaren gai guzietarako ikas-liburuak gertu, okef guztiak zuzendu ta erderakadak baztertu: auen ordeiz itz jato ak erabiltzeko ta bea ak izen ditezken itz beiak euzkal-oña iz eratzeko.

Ba-dagoz gure Efi'an amaika azpegi zuzendu bea ditugunak eta apaltasunez aitortzea ona izango zaigula. Ona emen, geron ustez, ga antzi audikoak diran iru auk:

Lenengoa: Anayarenganako go otoa so erazten duen aye berezia.

Biga ena: Euzkera ta gogo-bizi ta gogo-lantzearekiko zabarkeri aundia.

Iruga ena: Erbestetik datorkigunari amor-egiteko e aztasun geyegia.

Oyetatik eta guztietatik garbitu bea dugu gure burua, beti duintasunez ari-izateko, ta zuzentze ortarako bide egoki ta bakafa euzko-abertzaletasuna da; beraz abertzaletasun oek ari bea -izango du eten gabe gure euzkal-biziari eutsi al-izateko. Eztago, geron gardiz, beste biderik.

Euzkera dala-ta eztakigu nola ta nundik sortu zaigun; ba-dirudi gogo-lantze aundi batean eratu ta sakondu edo zala, baña ezin eskiertasunez ori jakin eta ala izango ezpalitz ere gaur bai, gaur euzkal-gogo-lantze berezia sortu ta sakondu bea da euzkera ta gure Efi'a be bizi-izaten ja ai al ditezken. Gure izkuntzaren aberastasuna oso aundia da lan ede ori burutu al-izateko; beraz gure naya da baka ik jokoan ari bea duena.

Beste aldetik onezaz ere gogoratu bea dugu: Euzkera, egitan, ez da gurea baka ik, gizadi osoarena baño, ta gizadiari buruzko gure eginbidea bera zaintzea dala ikusi ta onartu bea dugu geuk, euzkaldunok.

Benetan guzia da euzkera guretzat; berak eman dio izena E i'ari, "Euzkal-E i", ots, euzkeraren Efi'a, euzkera duen E ia; orobat gizonari, "euzkalduna", euzkera duena, euzkera mintzatzen dana. Ba-dirudi, o engatik, euzkera, gizona ta E ia baño au ekoa dala, ta o ela izan ezkeru, nungoa eta noizkoa da gure izkuntza au? O a eskutuki aundia.

Eta amaitzeko, guziaren ondorioa bezela, egi au ira i nai-izango nuke, suzko itzen bitartez, euzkaldun guztien buru ta biotzean: Euzkadi'n eta Euzkadi'rentzat erdera eriotza da ta euzkera bizia.

U estarazu'ta Andoni